

Ludmila BUCIUȘCAN,

lector universitar al Catedrei „Științe polițienești și sociumane”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

Eugenia GUGUL AN,

lector universitar al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorandă

CONSTITUIREA ȘI EVOLUȚIA SOCIOLOGIEI JURIDICE CA ȘTIINȚĂ: REPERE INTRODUCTIVE DEFINITORII

„Din punct de vedere istoric cea dintâi preocupare a sociologiei a fost studiul evoluției sociale, dar rațiunea de a fi a sociologiei și mijlocul prin care a ajuns să fie un subiect academic respectabil a fost studiul problemelor sociale – viciul, crima și mizeria”.
(Theodore Caplow)

Rezumat

Cercetarea instituției sociologiei, prin prisma dimensiunii sale juridice, a contribuit la formarea evidentă a încercărilor timpului de a constitui o nouă disciplină, discutabilă, care ridică multe semne de întrebare, precum sociologia juridică.

Abordarea genezei fenomenului juridic, a prognozării efectelor neadaptării normei juridice la nevoia socială, reprezintă doar un element ale întregului sistem atribuit dimensiunii juridice a sociologiei. Perceperea particularităților obiectului de studiu al acestei discipline relativ noi precum și a aspectelor ce țin de constituirea și evoluția acesteia constituie premise favorabile eventualelor abordări holistice ale fenomenului juridic, ceea ce determină devansarea extremităților acestuia.

Descrierea aportului cercetărilor autohtone și străine la constituirea și recunoașterea acestei științe interdisciplinare, în toată complexitatea sa, oferă posibilități de a supune unor investigații ample și multilaterale calea parcursă de actul social – de la nevoie socială la cel de reglementare juridică.

Cuvinte-cheie: sociologie juridică, organizare socială, orientare sociologică, sociologie materială, determinare socială, instituții sociale, autenticitate universală, orientare structuralist-funcționalistă, anomie socială, curent sociologic.

Summary

Sociology research institution, in terms of its legal dimension has contributed to obvious attempts to form a new time discipline, questionable, which raises many questions, such as legal sociology.

Addressing genesis legal phenomenon, prediction of the effects of lack of legal provision to the social need, are just some elements of the entire system assigned legal dimension of sociology. Perception particularities of the subject of this relatively new disciplines and aspects related to the creation and evolution, constitute favorable conditions possible holistic approach to legal phenomenon, which causes advancing its extremities.

Description of national and international research contribution to the establishment and recognition of this interdisciplinary science, in all its complexity, provide opportunities to subject of extensive investigations and multilateral path that social act - from social need to the legal regulation.

Keywords: legal sociology, social organization, sociological orientation, sociology material, social institutions, universal authenticity, structuralist-functional orientation, social anomie, sociological movement.

Introducere. Conturarea rezumativă a sociologiei ca știință despre societate, deși ar părea întregită de părerea privind perspectiva generală utilizată de sociologie în abordarea socialului, spre deosebire de alte științe, nu este suficientă, dacă nu ar fi suplinită de unele abordări analitice.

Dintr-o altă perspectivă, o circumscriere transparentă și explicită a obiectului de studiu și a temelor sociologiei juridice reprezintă o activitate dificilă având în vedere complexitatea neobișnuită a vieții social-juridice, a coexistenței configurațiilor sale obiective, observabile și măsurabile cu cele subiective,

interioare, greu de identificat și de apreciat.

Cunoașterea aspectelor privind constituirea și evoluția sociologiei juridice ca știință și ca formă a sociologiei devine o necesitate primordială de vreme ce controlul social al conduitei persoanelor în societate poate fi realizat doar în strictă concordanță cu un anumit set de valori și norme juridice, fapt care ne face să credem că între sociologie și drept există o strânsă legătură, împreună definind cu mai multă substanță funcțiile sociale ale dreptului în societate.

Metode și materiale aplicate. Metodele de cercetare utilizate în elaborarea respecti-

vului articol sunt: metoda cercetării extensive – vizează extinderea sumarului de cunoștințe referitoare la domeniul respectiv; metoda cercetării constatative – vizează cunoașterea și descrierea unui singur aspect al subiectului, în cazul dat, doar constituirea și evoluția sociologiei juridice; metoda cercetării longitudinale – presupune efectuarea cercetării unui anumit subiect într-o perioadă relativ îndelungată de timp, evidențiind evoluția problemei cercetate și nu în ultimul rând, metoda cercetării intensive – vizează aprofundarea percepției subiectului prin explicare.

Rezultate obținute și discuții. Existența umană ca și veridicitatea socială, în organizarea, funcționalitatea și evoluția sa, nu va putea fi niciodată examinată fără luarea în considerare a formelor complexe care țintesc instituirea și funcționarea organizațiilor și instituțiilor sociale de la nivel microsocial și până la sistemul social global și subsistemele sale, dreptul ocupând un loc aparte.

Importanța acestora pentru sociologie, în general, și pentru sociologia juridică, în special, se bazează pe un număr mare de argumente, dintre care cele mai importante ar fi:

- sistemul juridic reprezintă urmarea firească a organizării sociale;
- sistemul juridic, încă din cele mai vechi timpuri, a marcat profund (și continuă să o facă), organizarea, organizațiile și instituțiile sociale;
- interacțiunile drept – organizare socială, organizații – instituții sociale, reprezintă adevăruri cu repercusiuni asupra evoluției societății.

Fiind considerată o disciplină relativ nouă, sociologia juridică poate fi pe drept cuvânt recunoscută ca fiind o disciplină fundamentală, reprezentând o formă a sociologiei specializate, apărută ca rezultat al aplicării metodelor de cercetare sociologică la un segment important al vieții sociale, și anume – realitatea juridică.

Derivată din sociologia generală, adică de la știința-„mamă”, și constituită ca disciplină distinctă abia către începutul sec. al XIX-lea, sociologia juridică a apărut relativ târziu în comparație cu alte discipline specifice drep-

tului, acest fapt datorându-se rezistenței și omisiunii voite a reprezentanților celor două științe: sociologie și drept [3, p. 23].

Preponderent îndrumate pozitivist și legalist, științele juridice erau preocupate nemijlocit de structura tehnică a dreptului, precum și de mecanismele sale proprii de funcționare. Cu insuficiente preocupări pentru luarea în considerare a contextului determinat din punct de vedere istoric în care funcționează și care îl influențează, pentru cercetarea implicațiilor sale sociale multiple, științele juridice abordau oarecum doar aspectul juridicului. Drept rezultat, juriștii priveau cu suspiciune sociologia care, în viziunea lor, reprezenta o amenințare directă la adresa autonomiei și independenței științelor juridice manifestată prin încercarea de a strămuta accentul de pe norma juridică pe norma socială și recunoașterea determinării sociale a dreptului.

La rândul lor, adepții și reprezentanții științelor sociologice exprimau și ei neîncredere față de științele juridice pe care le considerau că susțin în mod vădit caracterul etern al principiilor dreptului, precum și autenticitatea universală a acestora indiferent de evoluția și diversificarea relațiilor sociale în cadrul societății [9, p. 2].

Considerate ca fiind marcate timp îndelungat de istorie, cu tradiție și prestigiu consolidate care susțin, explicit sau implicit, doar promovarea aspectelor juridice, științele juridice erau percepute drept obstacol în intenția de creare a unei noi științe care să pună accentul, pe identificarea unei determinări sociale a dreptului, a formării, dezvoltării, modificării și finalității instituțiilor și normelor juridice.

Procesul dobândirii individualității de către sociologia juridică a fost unul îndelungat și anevoios, având ca premisă atât logica constituirii unei noi științe, cât și reticențe manifestate de ambele părți față de cealaltă știință și disciplină de studiu. Sociologii au ignorat mult timp dreptul, iar juriștii au privit cu suspiciune un nou-venit, care încă nu se legitima-se pe deplin [7, p. 31]. Constituirea sociologiei juridice a întâmpinat multe dificultăți, „atât din partea juriștilor, pentru care recunoașterea acestei discipline echivala cu abandonarea

studiului contextului social în care apare și se dezvoltă dreptul, cât și din partea sociologilor, care, supralicitând rolul factorului social, au considerat dreptul ca o simplă consecință, ca un simplu efect al realității sociale” [4, p. 2].

Concluzionând, putem să menționăm faptul că aceste orientări implică abordări diferite (contradictorii) sub aspectul atribuirii importanței unui sau altui grup de științe, cu insuficiente și inconsistente preocupări pentru luarea în considerare a contextului corect în care funcționa dreptul – pe de o parte – sau cu puținele preocupări pentru analiza determinărilor și implicațiilor de ordin social ale dreptului.

Aspectele anterior exprimate ne duc la ideea de a recunoaște sociologia generală și cea juridică ca având statut de științe, obiect propriu de cercetare, metode proprii de investigare și judecăți de valoare față de obiectul lor. Ca rezultat putem să formulăm definiții proprii acestora ținând seama de trăsăturile definitorii ale lor.

Astfel, putem să definim sociologia ca fiind știința care are ca obiect de studiu realitatea socială, constituită din comportamentul uman, asocierea umană și rezultatul acestei asocieri, pentru a stabili cum societatea și procesele sociale influențează acest comportament.

Sociologia juridică în calitatea sa de sociologie specializată și formă a sociologiei poate fi susceptibilă de următoarea accepțiune generalizată: știința care studiază realitatea juridică ca parte a realității sociale, pentru apărarea și consacrarea valorilor societății.

În încercarea de a identifica totuși o reciprocitate dintre drept și sociologie desigur că au existat multe tentative, cele mai vechi datând din antichitatea greacă și romană (Platon, Aristotel sau Cicero) și până în epoca modernă (Hobbes, Montesquieu etc.) [12, p. 41]. Trebuie remarcat faptul că acestor încercări le sunt străine caracterul coerent, sistematic și profunzimea necesare constituirii unei științe autonome – sociologia juridică. Studiarea (tratarea) dreptului din punct de vedere sociologic în întreaga sa complexitate (ne referim la: norme, relații, concepții, instituții etc.) și în condiționările reciproce multiple cu realită-

țile sociale perceptibile, se produce abia spre finele secolului al XIX-lea – începutul secolului XX. În această ordine de idei, Jean Carbonnier avea să spună următoarele: „Timp de mai multe decenii sociologii și juriștii au săpat fiecare paralel la galeriile cunoașterii, sfârșind prin a se întâlni” [9, p. 3].

Contribuția la asigurarea și realizarea acestei copioase întâlniri dintre sociologi și juriști și-au adus-o și alte personalități marcante ale timpului, printre care juriști și sociologi cu renume mondial ca: Émile Durkheim, Marcel Mausse, Paul Fouconnet, Léon Duguit, Maurice Hauriou, Eugen Ehrlich, Max Weber, Georges Gurvitch, Talcott Parsons, Jean Carbonnier, Dumitru Drăghicescu, Dimitrie Gusti, Petre Andrei, Traian Herseni, Xenopol și alții.

Cercetând revelația problemei ce vizează contribuția și cercetările personalităților marcante ce aparțin jurisprudenței sau sociologiei la crearea și recunoașterea noii discipline intitulată „Sociologia juridică”, Ion Vlăduț avea să concluzioneze și să spună următoarele: „Relativa autonomie a sociologiei dreptului față de științele juridice nu exclude, ci dimpotrivă, impune cooperarea acestora. Științele juridice trebuie să țină cont, în generalizările lor teoretice, de concluziile la care a ajuns sociologia dreptului, de rezultatele obținute de aceasta în investigarea concretă a fenomenului juridic. La rândul ei, sociologia dreptului trebuie să-și fundamenteze recoltarea și interpretarea materialului factual pe premise teoretice și concepte juridice fundamentale, formulate în planul științei juridice” [20, p. 22]. Din direcția sociologiei se apreciază totuși că dreptul ar trebui redefinit permanent, prin raportarea lui la contextul social care îl determină și la grupurile sociale de care este elaborat, receptat și aplicat [4, p. 3].

Trebuie relevat faptul că definirea și fixarea locului sociologiei juridice în sistemul științelor sociale diferă mult de la stat la stat, de la autor la autor, în funcție de contextul social și științific respectiv și/sau în funcție de opțiunile personale.

Potrivit opiniei mai multor cercetători ai domeniului vizat expuse în literatura de specialitate, sociologia juridică a apărut ulterior

sociologiei generale (posterior fazei inițiale a acesteia), câteva decade mai târziu, mai precis, în ultimul deceniu al sec. al XIX-lea [14, p. 9].

Preocupat de problema respectivă, Jean Carbonnier a încercat, în conținutul lucrărilor sale, să explice de ce sociologia juridică a apărut mai târziu creării sociologiei generale menționând: „Juriștii și sociologii au avut mai multă vreme rețineri în a colabora unii cu ceilalți, însă în cele din urmă juriștii și sociologii au învins aceste rețineri și au reușit să concluzioneze” [5, p. 66].

Pentru prima dată a întrebuițat termenul „sociologie juridică” cel care ulterior a fost recunoscut drept „părintele sociologiei juridice” – italianul Anzilotti. În lucrarea sa „Filosofia dreptului și sociologia” care datează din anul 1892, Anzilotti utilizează termenul „sociologie juridică” pentru prima dată în istorie numind-o în limba sa „sociologia del diritto”. Anzilotti a fost cel care a sesizat necesitatea instituirii și recunoașterii unei astfel de discipline fiind preocupat direct în a pune bazele ei [8, p. 26].

Totodată, întemeietorul de iure și de facto al sociologiei juridice este considerat a fi E. Ehrlich, sociolog de origine australiană care, în lucrarea „Fundamentele sociologiei dreptului”, apărută în 1913, definea și descria sociologia juridică ca fiind știința teoretică a dreptului care are ca obiect de studiu „dreptul viu”, rezultat din creația și interacțiunea indivizilor și grupurilor sociale. Sociologul E. Ehrlich accentua natura socială a dreptului, menționând că întreaga evoluție a dreptului nu consistă în legislație sau în jurisprudență, nici nu rezidă în doctrină, ci în cadrul societății, dreptul reprezentând un mod de conduită care se referă la conduitele indivizilor, fiind o normă de comportament ce rezultă din activitatea indivizilor [2, p. 19].

După cum vedem, la apariția sociologiei juridice și la reliefaarea trăsăturilor definitorii ale acesteia și-au adus contribuția atât personalități marcante ale societății, cât și o serie întregă de curente și orientări sociologice și juridice care au încercat să explice geneza și evoluția normelor, instituțiilor și sistemelor juridice în legătură cu dinamica de ansamblu

a societății. Primordială, din acest punct de vedere, pare a fi orientarea, pentru început, spre problemele referitoare la legalitatea și legitimitatea normelor și instituțiilor dreptului și, ulterior, spre raporturile plurivalente existente între instituțiile și normele, valorile juridice, interesele și aspirațiile sociale pe care acestea le concretizează și le protejează.

Prezentând, în linii generale, specificul constituirii sociologiei juridice ca știință și urmărind drept scop de a descrie, în continuare, aspectele ce țin de evoluția sociologiei juridice de la origini și până în prezent, ne vom axa, în special, pe descrierea concepțiilor sociologilor cu renume mondial sub aspect evolutiv, precum și pe descrierea concepțiilor și orientărilor sociologie și juridice ale timpului.

Pentru început, vom descrie aportul sociologului german Max Weber la evoluția sociologiei juridice. Max Weber a acordat un deosebit interes studierii evoluției raporturilor dintre sistemele statale și cele juridice, în opinia sa statul fiind recunoscut drept deținătorul monopolului constrângerii fizice legitime.

Astfel, în opinia sa, pot fi considerate ca fiind tipuri ideale de autoritate: autoritatea tradițională, autoritatea charismatică și cea legală.

În aceeași ordine de idei, într-o succesiune logică sunt recunoscute și prezentate de către Max Weber, tipurile ideale de drept (conform propriei păreri):

- dreptul material și irațional;
- dreptul material și rațional;
- dreptul formal și irațional;
- dreptul formal și rațional.

Ideea precum că evoluția sociologiei juridice s-a concretizat în raționalizarea și birocratizarea crescândă a dreptului aparține aceluiași sociolog.

Ca adevărat creator al sociologiei juridice, sociologul de origine australiană Eugen Ehrlich și-a adus contribuția la evoluția sociologiei juridice prin implementarea ideilor sale geniale, printre care și ideea potrivit căreia evoluția dreptului reprezintă consecința dezvoltării societății per ansamblu, constând nu atât în prevederi incluse în legi, cât simbolizând mai mult o normă comportamentală preluată din conduita oamenilor. Eugen Ehr-

lich era adeptul ideii că explicarea normelor dreptului se poate face doar prin trecerea de la particular la general, pe baza examinării atitudinii și comportamentului concret al membrilor societății.

Contribuția lui Eugen Ehrlich la evoluția sociologiei juridice este una indubitabilă de vreme ce ideile sale au fost preluate și aplicate în practica sociologiei juridice.

Respingând categoric etatismul juridic, sociologul de origine franceză Georges Gurvitch a contribuit esențial la dezvoltarea și evoluția sociologiei juridice ca știință prin recunoașterea, pentru prima dată în istoria cercetării acestei discipline noi, a celor trei părți constitutive ale sociologiei juridice, și anume:

- microsociologia dreptului – cuprinde studiul orizontal al formelor de drept precum și studiul vertical al acestora;

- sociologia diferențială a dreptului – subînțelege cercetarea formelor de manifestare a dreptului în interiorul comunității;

- sociologia genetică a dreptului – studiază regularitățile ce impun o anumită năzuință de evoluție în cadrul sistemelor juridice, precum și determinanții acestor regularități.

Potrivit opiniei lui Georges Gurvitch, contribuția importantă a sociologului de origine franceză Émile Durkheim la fundamentarea sociologiei juridice ca știință a avut drept premise esențiale:

- acumularea datelor statistice (pe diverse domenii) ce au servit ca postulate în asigurarea identificării trăsăturilor definitorii ale societății;

- încercarea sistematizării și cercetării acestor date statistice în vederea identificării evoluției în timp și spațiu a fenomenelor și instituțiilor morale și juridice.

Contribuția lui Durkheim la evoluția sociologiei juridice ca știință constă în:

- incluziunea reglementărilor legale și morale, a obiceiurilor, moravurilor, ritualurilor, normelor și a altor manifestări colective care exercită o coerciție externă asupra indivizilor în conceptul sociologic fundamental de fapt social;

- recunoașterea dreptului ca simbol vădit al solidarității sociale;

- diferențierea categorică a faptelor sociale normale de cele patologice, din perspectiva solidarității sociale;

- recunoașterea și atribuirea infracțiunii la fapt social normal al societății;

- elaborarea și implementarea concepției despre anomia socială.

În aceeași ordine de idei, antropologul englez, de origine poloneză, Bronislaw Malinowski a propus o explicație culturalistă a reglementărilor sociale și a acordat o mare atenție studierii controlului social ca un întreg.

Cel care de fapt a promovat doctrina realismului social în drept, abordând problema raporturilor dintre teoria generală a dreptului și sociologia dreptului, a fost Theodore Geiger (1891-1952) – adept al delimitării sociologiei materiale a dreptului de sociologia formală. Aportul său în evoluția sociologiei juridice ca știință este incontestabil, el fiind primul care a considerat că: „Teoria generală a dreptului trebuie să se dezvolte plecând de la sociologie și să evolueze înspre sociologia juridică”.

Având ca punct de plecare ideea unei presupuse ordini sociale consensuale, lipsită de tensiuni și conflicte sociale, Talcott Parsons (sociologul de origine americană, întemeietor al orientării structuralist-funcționaliste americane, considerat drept „Părinte al funcționalismului”) opina că sarcina fundamentală a dreptului și a sociologiei constă în a examina și a asigura, concomitent, această formă de ordine socială și normativă.

Potrivit opiniei pe care o împărtășește, dreptul constituie mijlocul primordial de control social, îndeplinind funcții integratoare, de aplanare a unor potențiale conflicte și de „ungere” a mecanismului social.

Talcott Parsons a creat o sociologie juridică de natură structural-funcționalistă în centrul căreia se află ca problemă cadrul, ordinea socială și mijloacele de conservare ale acesteia, definind dreptul ca un subsistem al sistemului social global.

Concluzii. Concluzionând, putem menționa că sociologia reprezintă cu adevărat o știință a tuturor celorlalte științe sociale, irevocabil constituită, care a apărut din cele mai vechi timpuri, iar dreptul ar putea fi considerat

ca fiind succesorul cronologic al sociologiei.

Demonstrându-se necesitatea stringentă a elucidării originii dreptului, a instituțiilor și configurațiilor acestuia prin referirea la un sistem de referință reprezentat prin concepte, metode și tehnici de cercetare sociologică, concluzionăm că dreptul se întemeiază pe sociologie iar interacțiunea dintre drept și sociologie este una evidentă, necesară și aprofundată.

În timp ce știința dreptului, în sens larg, cuprinde și cercetează ansamblul normelor, regulilor și sistemelor juridice, relațiile și raporturile juridice dintre subiecții juridici precum și ansamblul de mijloace pe care le utilizează instanțele specializate de control juridic, sociologia are ca obiect studiul relațiilor sociale, al comportamentului social, analiza grupurilor, a structurii societății, precum și ceea ce se constituie ca fapt social.

În esență, ea se caracterizează prin utilizarea metodei inductive – baza se constituie din material empiric, urmând ca acesta să fie supus investigării prin metode și tehnici de cercetare sociologică, al cărei scop se concretizează în elaborarea de teorii, concepte și legități sociale.

Studiind evoluția raporturilor dintre sociologie și știința dreptului, a apărut necesitatea explicării modului în care sociologia posedă sau dobândește capacitatea de a contribui la trecerea de la fapt la drept, adică posibilitatea acesteia de a fi normativă, ceea ce am reușit să facem în conținutul respectivei cercetări.

Cât privește apariția și evoluția sociologiei juridice ca disciplină cu un pronunțat caracter aplicativ, considerăm că perioada constituirii acesteia este cuprinsă undeva între sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, chiar dacă problematica universală a acestor discipline care au fuzionat s-a format odată cu evoluția gândirii despre societate și drept. De altfel, sociologia juridică este apreciată de unii ca un domeniu abstract de studiu sociologic, iar de alții ca o știință de graniță între drept și sociologie. Totodată, apare necesitatea de a accentua că respectivele idei sunt conturate în strânsă conexiune cu modul spectaculos de evoluție a gândirii și practicii judiciare.

Referințe bibliografice

1. Andrei P. Sociologie generală. București, Editura „Academiei”, 1970.
2. Bădescu Il. Istoria sociologiei. Galați: Porto-Franco, 1994.
3. Bădescu Il., Dungaciu D., Baltasiu R. Istoria sociologiei - teorii contemporane. București: Eminescu, 1996.
4. Banciu Dan. Sociologie juridică. București: Hyperion XXI, 1995.
5. Carbonnier J. Sociologie juridique, Quadrige. Paris: P.U.F., 1994.
6. Dicționar juridic. București: Albatros, 1985.
7. Giddens A. Sociologie. București: All - Central European University Press, 2000.
8. Goodman N. Introducere în sociologie. București: Lider, 1998.
9. Gurvitch G. Sociologie. Paris: P.U.F., 1967.
10. Gusti D. Sociologie juridică – culegerea de texte, studiul introductiv, selectarea și sistematizarea textelor de Ion Vlăduț. București: Didactică și Pedagogică, 1997.
11. Herseni Tr. Sociologie. Teoria generală a vieții sociale. București: Științifică și Enciclopedică, 1982.
12. Lallement M. Istoria ideilor sociologice. București: Antet, 1997.
13. Mihăilescu I. Sociologie generală. Concepte fundamentale și studii de caz. Iași: Polirom, 2005.
14. Miha Ac. Introducere în sociologie. Cluj Napoca: Dacia, 1992.
15. Popa N. Teoria generală a dreptului. București: Actami, 1996.
16. Rotariu T., și Iluț P. (coord.). Sociologie. Cluj-Napoca: Editura „Mesagerul”, 1996.
17. Szczepanski J. Noțiuni elementare de sociologie. București: Științifică, 1972.
18. Vlăduț I. Introducere în sociologia juridică. București: Lumina Lex, 1998.
19. Voinea M. Sociologie generală și juridică. București: Sylvi, 2000.